

Jadwiga Braun-Domańska

Data urodzenia: 9 października 1907

Miejsce urodzenia: Dąbrowa Tarnowska

Data śmierci: 12 grudnia 1996

Miejsce śmierci: Quebec

Rodzice: Henryka Maria Miller, Karol Braun

Profesja: aktorka

Słowa kluczowe: teatr, aktorstwo, zesłania, Syberia, II wojna światowa, emigracja

Biogram¹

Jadwiga Braun urodziła się 9 października 1907 r. w Dąbrowie Tarnowskiej w rodzinie prawnika, notariusza i członka Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” Karola Brauna oraz Henryki Marii z Millerów. Była to rodzina o bardzo silnych tradycjach patriotycznych, szczególnie ze strony matki. Od dzieciństwa Jadwiga należała do harcerstwa, a potem była także instruktorką i komendantką chorągwi krakowskiej. Wszyscy trzej jej bracia także byli w dzieciństwie związani z harcerstwem, a w późniejszych latach brali udział w różnych formach działalności niepodległościowej i patriotycznej.

Jadwiga była najmłodsza z czwórki rodzeństwa. Gdy miała dziesięć lat rodzina przeprowadziła się z Dąbrowy Tarnowskiej do Tarnowa, a po kolejnych kilku latach do Krakowa. Tam też Jadwiga zdała w 1927 r. maturę. Zdecydowała się na wyjazd do Francji i podjęła studia filologiczne w Dijon. Szybko jednak wróciła do Polski ze względu na trudną sytuację finansową rodziny. Zapisła się na oddział dramatyczny Państwowego Konserwatorium Muzycznego w Warszawie. Ukończyła je w 1932 r i zaraz po studiach otrzymała pierwszą pracę – w Teatrze na Pohulance w Wilnie. W kolejnych latach pracowała w kilku teatrach – w Łodzi, Bydgoszczy i Lublinie. W Łodzi poznała Ludogierda Domańskiego, za którego wyszła za mąż. W 1934 r. przerwała występy teatralne ze względu na ciążę i narodziny jedynej córki. Od 1935 do 1938 r. pracowała w teatrze w Lublinie, a na sezon 1938/1939 przeniosła się do Bydgoszczy. W kolejnym roku miała występować w Katowicach, ale jej zamiary przekreślił wybuch drugiej wojny światowej, która rozdzieliła rodzinę. Sama Jadwiga była w Katowicach, jej mąż w Warszawie, a córka u rodziny w

¹ Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” nr projektu NPRH/F/SP/0086/2024/13, kwota dofinansowania 1 119 240 zł, całkowita wartość projektu 1 119 240 zł.

Wilnie. We wrześniu dotarła do Wilna, by być z córką. Tam też podjęła pracę w Teatrze na Pohulance.

W działalność konspiracyjną zaangażowała się zupełnym przypadkiem. W kawiarni spotkała znajomego dziennikarza, który dowiedziawszy się, że Jadwiga wybiera się do Warszawy, wręczył jej wiadomość dla generała Karaszewicza-Tokarzewskiego. W ten sposób Domańska została kurierką i kursowała między Warszawą, Wilnem, Grodnem i Białymstokiem, wielokrotnie przekraczając granicę niemiecko-sowiecką. Na zesłanie trafiła z powodu nieznamości języka rosyjskiego. Podczas jednej z podróży została zatrzymana przez patrol, na widok którego pozbyła się przenoszonej wiadomości. Niestety, żołnierze to zauważyli, a podczas przesłuchania źle zrozumiała pytanie i przyznała się do połknięcia kartki z informacją. Została uznana za szpiega i skazana na osiem lat łagrów. Zwolniono ją wraz z wieloma innymi zesłańcami w 1941 r. na mocy porozumienia Sikorski-Majski. Udało jej się dotrzeć do miejsca formowania armii generała Andersa i wraz z nią opuściła Związek Radziecki.

Była inicjatorką powstania Teatru 2. Korpusu Polskiego. W jego ramach reżyserowała i występowała w przedstawieniach często granych pod gołym niebem lub w ruinach miast zdobytych przez aliantów. Po zakończeniu wojny podjęła decyzję o pozostaniu na Zachodzie. Mąż dołączył do niej, nielegalnie przekraczając granicę wraz z jedyną ich córką. Do 1960 r. rodzina mieszkała w Anglii, z trudem wiążąc koniec z końcem. Domańska musiała podjąć nisko płatną pracę, ale poza tym wciąż działała w polskich teatrach imigracyjnych, głównie jako reżyserka. W 1960 r. małżeństwo podjęło decyzję o przeprowadzce do Kanady, gdzie Domańska spełniła swoje dawne marzenie o studiach pedagogicznych. Przez kolejnych kilka lat pracowała jako nauczycielka, angażując się również w działalność polskich środowisk emigracyjnych i sybirackich.

Zmarła w 1996 r. w Quebec.

Bibliografia

Źródła:

Centralne Archiwum Wojskowe, sygn. CAW I.120.1.124; CAW I.120.1.249.

Fundacja Generał Elżbiety Zawackiej, sygn. 3681/WSK – materiały Jadwigi Braun-Domańskiej, Ossolineum, sygn. rkps 15812/I.

Państwowa Akademia Nauk Archiwum w Warszawie, sygn. III-367 – materiały Jadwigi Braun-Domańskiej.

Opracowania:

Bereś S., Braun K., *Rozdarta kurtyna. Rozważania nie tylko o teatrze*, Londyn, Wydawnictwo Aneks, 1993.

Hańderek M., *Jerzy Braun a Służba Bezpieczeństwa* [w:] *Emigracyjne miscellanea. Studia z dziejów polskiej emigracji politycznej 1939–1990*, red. S. Łukasiewicz, Warszawa, Instytut Pamięci Narodowej, 2017, s. 170–199.

Hańderek M., *Konspiracyjna Unia 1940–1945*, niepublikowana praca doktorska, Warszawa 2017.

Kiec I., *Teatr służebny polskiej emigracji po 1939 roku. Z dziejów idei*, Poznań, Wydawnictwo Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 1999.

Mieszkowska A., *Była sobie piosenka... Artyści emigracyjnej Melpomeny 1939–1995*, Warszawa, Wydawnictwo Muza, 2006.

Mieszkowska A., *Materiały Jadwigi Braun-Domańskiej*, *Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk* 55 (2014), s. 10–29.

Mrowiński P., *Sztuka na froncie. Teatr Dramatyczny 2. Korpusu Polskiego oraz Teatr Wojska Polskiego – analiza porównawcza* [w:] *Studia z historii najnowszej Polski*, red. R. Łatka, M. Szumiło, Warszawa, Instytut Pamięci Narodowej, 2018, s. 44–64.